

Navzgor usmerjena konvergenca v EU: koncepti, meritve in kazalniki

Uvod

Zaradi naraščajoče zaskrbljenosti glede neenakosti družbenega napredka držav članic EU se je fundacija Eurofound v svojem delovnem programu za obdobje 2017–2020 zavezala, da bo raziskala, ali in kje se socialno-ekonomski trendi med državami zblizujejo ali razhajajo. To poročilo je prvi rezultat raziskovalnega dela z naslovom „Spremljanje konvergence v Evropski uniji“, namenjenega tej preiskavi. Predstavlja rezultate študije za oblikovanje konceptualnega okvira, ki bi podprl Eurofoundove raziskave konvergence.

V poročilu sta pojasnjena koncept in pomen konvergence, ponujen pa je tudi pregled trenutne orientacijske razprave o tej temi. Formalno je opredeljena „navzgor usmerjena konvergenca“ in oblikovana je metodološka strategija za njeno merjenje. Ta metodološka strategija se nato uporablja za preučevanje vzorcev konvergence pri 37 kazalnikih po vsej EU, ki zajemajo štiri družbene vidike: zaposlovanje, delovne pogoje, življenjske pogoje in socialno-ekonomske dejavnike.

Ozadje politike

EU se zavzema za uravnoteženo in trajnostno gospodarsko rast ter socialno in teritorialno kohezijo. Pred gospodarsko krizo leta 2008 so države članice uživale ekonomsko in socialno konvergenco. Recesija je povzročila upočasnitev tega procesa, v določenih primerih se je celo obrnil v nasprotno smer. Uspešnost nekaterih držav članic se je začela v določenih pogledih razhajati, na primer pri zaposlovanju in življenjskih pogojih. Trendi zblizevanja so bili v letu 2013 večinoma obnovljeni, razhajanje v uspešnosti med državami članicami pa ostaja zaskrbljujoče.

Stalna ekonomska divergenca med državami članicami lahko spodkoplje obljubo o skupni gospodarski blaginji. Socialna divergenca in vse večja neskladja v državah članicah slabijo evropski projekt integracije in napredek pri izboljšanju življenjskih in delovnih razmer na enotnem trgu.

Kljub temu da je koncept ekonomske konvergence vključen v evropske pogodbe in je že nekaj časa v ospredju

evropskih političnih razprav, je pomen navzgor usmerjene socialne konvergence šele pred kratkim pridobil nekaj veljave. V središču najnovejših razprav je potreba po spodbujanju socialno ekonomske konvergence na vseh ravneh; velja skupno prepričanje, da je prihodnost EU v ohranjanju raznovrstnosti, vendar pa je treba pri zblizevanju odpraviti morebitne asimetrije. V zvezi s tem je podpiranje navzgor usmerjene konvergence med državami članicami pri socialno ekonomskih rezultatih končni cilj evropskega stebra socialnih pravic in je osrednjega pomena v razpravi o reformi ekonomske in monetarne unije (EMU).

Ključne ugotovitve

- Medtem ko je koncept navzgor usmerjene konvergence po krizi postal osrednja tema političnega diskurza EU, v literaturi ni formalne opredelitve tega pojma. V tej študiji je navzgor usmerjena konvergenca opredeljena kot izboljšanje uspešnosti držav članic glede zaposlovanja ter delovnih in življenjskih razmer – približevanje cilju politike – skupaj z zmanjševanjem razlik med njimi. (Cilj politike je lahko jasen cilj EU, na primer 75 odstotna stopnja zaposlenosti med delovno sposobnim prebivalstvom. Lahko pa je posreden, če obstaja družbeno soglasje, da je povečanje ali zmanjšanje kazalnika „dobro“ (ali „navzgor usmerjeno“) – na primer, zmanjševanje brezposelnosti.) To poročilo tako zapolnjuje vrzel z matematično opredelitvijo navzgor usmerjene konvergence kot normativnega opisa konvergence.
- Merjenje konvergence, posebno navzgor usmerjene, ni enostavno. V literaturi je opisanih več metod, ki jih je mogoče uporabiti za merjenje konvergence, vsaka od njih pa ima svoje prednosti in slabosti. Ker je bila ta študija usmerjena v raziskovanje zmanjševanja neskladij med državami članicami, je bila kot merilo konvergence sprejeta sigma konvergenca, pri kateri se zmanjševanje razlik obravnava skozi spremembe v standardnem odklonu ali variacijskem koeficientu. Poleg tega se napredek držav članic spremlja z letnimi spremembami uspešnosti. Navzgor usmerjena konvergenca se nato oceni z združevanjem obojega.

2000–2008

- Navzgor usmerjena konvergenca je do gospodarske krize potekala na vseh štirih preučevanih področjih. Huda recesija, ki je sledila krizi, je pri večini preučevanih kazalnikov ta trend zaustavila ali obrnila in poudarila nesimetričen učinek na države članice ne le na ekonomskem, ampak tudi na socialnem področju.

2008–2013

- V letih od 2008 do 2013 je pri kazalnikih prevladovala navzdol usmerjena divergenca – zmanjševanje uspešnosti EU in hkratno povečanje razlik med državami članicami. To je bilo očitno predvsem pri kazalnikih zaposlovanja, zlasti pri udeležbi na trgu dela in izključitvi z njega. Ta trend so prav tako pokazali kazalniki življenjskih razmer, zlasti materialna prikrajšanost, socialna izključenost, zaupanje v vlado in revščina. Trendi so bili bolj ustaljeni pri delovnih pogojih in socialno-ekonomskih dejavnikih. Zanimivo je, da je tudi v času krize navzgor usmerjena konvergenca ostala nespremenjena pri kazalnikih, ki merijo dostop do storitev in enakost spolov.

Po letu 2014

- Medtem ko je bil učinek krize zelo resen, se je ob izboljšanju leta 2014 pri večini kazalnikov povrnila navzgor usmerjena konvergenca. To zlasti velja za kazalnike, s katerimi se spremlja zaposlovanje: kazalnike stopnje zaposlenosti in izključenosti s trga dela (stopnja brezposelnosti, stopnja dolgotrajne brezposelnosti in stopnja mladih, ki niso zaposleni in se ne izobražujejo ali usposablajo). Trend pri stopnji delovne aktivnosti in stopnji zaposlenosti z neprostovoljnimi krajšim delovnim časom je kazal navzgor usmerjeno divergenco – izboljšanje uspešnosti v celotni EU in hkratno povečanje razlik med državami članicami. Edini kazalnik, pri katerem se je nadaljeval trend navzdol usmerjene divergenca, je bilo neprostovoljno začasno delo.

- Trendi kazalnikov delovnih pogojev so bili še naprej stabilni, več kazalnikov življenjskih pogojev pa je sledilo vzorcu navzgor usmerjene konvergenca: zaupanje v vlado, socialna izključenost, tveganje revščine ali socialne izključenosti, materialna prikrajšanost in pričakovana življenjska doba. Na drugi strani pa se je navzdol usmerjena divergenca pojavila pri štirih kazalnikih: zadovoljstvo z življenjem, kakovost vlade, državljanska udeležba in revščina zaposlenih.
- Močen trend navzgor usmerjene konvergenca pa je bilo mogoče opaziti pri kazalnikih, povezanih z izobraževanjem in razlikami med spoloma. Obenem je bila zabeležena navzgor usmerjena divergenca pri kazalnikih, ki merijo delež ljudi z neizpolnjenimi zdravstvenimi potrebami in delež otrok v formalni oskrbi.

Smernice politike

S to študijo je poudarjen pomen preučevanja rezultatov analize konvergenca glede na poslovni cikel gospodarske širitve in recesije. Za eno skupino kazalnikov so bili trendi navzgor usmerjene konvergenca ustaljeni in zanesljivi tudi v času krize; nihanja v povprečju EU in variabilnost med državami članicami v poslovnem ciklu so bili zelo omejeni. Ta niz kazalnikov vključuje: stopnjo delovne aktivnosti, kazalnike, povezane z izobraževanjem (zgodnje opuščanje šolanja in stopnja terciarne izobrazbe), kazalnike razlik med spoloma pri izobraževanju in zaposlovanju ter kazalnike kakovosti delovnih mest. Nasprotno pa je pri drugih kazalnikih poslovni cikel močno vplival na navzgor usmerjeno konvergenco. Pri teh lahko opazimo ciklični razvoj v povprečju in variabilnosti, kar kaže na to, da je za dobre čase značilna navzgor usmerjena konvergenca (z izboljšanjem povprečja EU in zmanjšanimi razlikami), za slabe pa navzdol usmerjena divergenca (s padci v povprečju EU in naraščajočimi razlikami). Ta vzorec je bil opredeljen za stopnjo zaposlenosti, vse kazalnike izključenosti s trga dela, revščino zaposlenih in materialno prikrajšanost. Pri teh kazalnikih bi bilo treba okrepiti odpornost držav članic, da bi preprečili prihodnje nesimetrične pretrese.

Dodatne informacije

Poročilo Navzgor usmerjena konvergenca v EU: koncepti, meritve in kazalniki je na voljo pri <https://eurofound.link/ef18003>

vodji raziskav: Massimiliano Mascheriniju

information@eurofound.europa.eu